

Burka og niqab gir politiske signaler

Å sette grenser for bruk av burka eller niqab bør reguleres av myndighetene, ikke den enkelte skole, mener Berit Daae Dustad.

Berit Daae Hustad

Leder av Rådet for sykepleieetikk

Sykepleien 2015 103 (10) (56 57)

DOI: 10.4220/Sykepleiens.2015.55340

Hver høst kommer diskusjonen om bruk av burka og niqab til studenter i høyskoler eller i praksis. Enkelte høyskoler har nektet å gi undervisning til studenter som bruker burka eller niqab, andre har ikke tatt standpunkt i saken.

Det burde ikke være opp til det enkelte institutt eller den enkelte lærer å sette grenser for bruk av burka eller niqab. Det er en praksis som bør reguleres av myndighetene for å gi enhetlig praksis.

Flere typer symboler

Burka er en ankellang, heldekkende kvinnedrakt med heklet gitter foran øynene, slik at det er mulig å se uten selv å bli sett. Niqab er et heldekkende hodeplagg med en smal åpning for øynene.

Debatten om bruk av religiøse kjennetegn – enten det er på skoler, i bedriftsliv eller helsetjenesten – verserer i flere land og i flere profesjoner.

Dilemmaet handler mest om påkledning/arbeidsantrekk for muslimer, men det kan også omhandle bruk av turban for sikher, kalott for jøder eller smykker som kors for kristne. Som oftest er det betinget av religiøs tilhørighet, men det kan også gi politiske signaler.

Ulik praksis

Dommerne i Strasbourg konkluderer med at Frankrikes forbud mot heldekkende slør over ansiktet ikke strider mot Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Loven retter seg ikke mot at dette er et religiøst plagg, men at det er heldekkende foran ansiktet.

Nederland går inn for forbud mot arbeidsantrekk som skjuler ansiktet. Det begrunnes med at alle skal kunne identifiseres.

Allerede i 1997 forbød Tyrkia (med unntak av en kort periode) bruk av burka eller niqab på universiteter.

Nordiske land har ulik praksis. Politiet har i norsk sammenheng sagt tydelig nei til bruk av burka, niqab, hijab/turbaner eller andre religiøse symboler i jobbsammenheng. Det gir et viktig signal til andre og sammenliknbare yrker der tillit, kommunikasjon og samhandling med andre er av stor betydning.

Profesjonsetikk

Yrkesetiske retningslinjer slår fast at «dersom interessekonflikter oppstår mellom kolleger skal hensynet til pasientens liv, helse og vilje prioriteres». Profesjonsetikken understreker at overordnet alle andre hensyn er pasientsikkerhet og konsekvenser for pasientomsorg og behandling det viktigste.

Hensynet til pasienten

I tidligere tider anvendte sykepleiere uniform i kontakt med pasienter. Bruk av uniform hadde flere hensikter, både hygieniske og at vi var like og gjenkjennbare. Et motargument har vært at mange i dag går kledd i privat tøy og at man dermed ikke går likt kledd. Det er likevel normer og regler for hvordan klesdrakten kan se ut med hensyn til bar hud og lignende. Man skal heller ikke signalisere for eksempel politisk ståsted eller annet. Klesdrakten skal være nøytral.

Pasienten er hovedpersonen i møtet, og den sårbare part, derfor teller hensynet til pasienten mest. Det er pasientenes livssyn og åndelige behov som har forrang og ikke ens eget.

Ordtaket: «Pasienten først» gjenspeiler dette. Derfor er lik uniform/klesdrakt formålstjenlig.

Rettigheter over plikter?

Vi blir stadig mer tverrkulturelle og samhandler mer med mennesker med ulik kulturell og religiøs bakgrunn, men kan burka, niqab eller for den del et stort kors prege førsteinntrykket så sterkt at det skaper unødig avstand?

Gjør religiøse kjennetegn noe med forvaltning av makt og avmakt mellom hjelper og pasient eller mellom lærer og student? Alt som kan hemme de modige samtaler og de sårbare møter, bør dempes.

Vi har stor grad av autonomi eller selvbestemmelse der oppmerksomhet rundt egne rettigheter er en selvfølge. Autonomiprinsippet er utledet fra pliktetikken.

Hovedprinsippet i pliktetikken er at «fordi man har en del rettigheter, så har man også noen plikter». Er det slik at rettighetene har fått stor plass til fordel for plikter? Er det slik at hensynet til at «pasienten kommer først og teller mest» noen ganger går tapt?

Høyskoler og helsevesen

Kommunikasjon er det viktigste virkemiddelet vi har. Mye av kommunikasjonen, opptil 80 prosent, er av nonverbal karakter. Det er derfor helt avgjørende at mimikk og kroppsspråk kan formidles. Vi har i dag en god del fremmedspråklige, med minimal norsk språkkunnskap og med uklar uttale. Vi har derfor allerede fått språkbarrierer i helsevesenet. Den vil forsterkes ved å tildekke ansiktet.

Hvis man skulle åpne opp for fri bruk av burka eller niqab blant studenter, vil man i neste omgang også få lærere som ønsker en slik klesdrakt. Hvordan ville det være for studenter i et auditorium, med opp til 200 studenter, der den som underviser er iført niqab og 80 prosent av kommunikasjonen mangler?

Likeverd, respekt og åpenhet

Hva gjør en niqab eller andre tydelige religiøse kjennetegn med det gode møtet med dem vi er til for, enten det er i utdanning eller helsevesen? Hvordan kan man få til et møte preget av likeverd, respekt og åpenhet når mye av kommunikasjonen er skjult?

Det finnes faglige og etiske grunner til at man tilstreber et felles utgangspunkt for kontakt og kommunikasjon som optimaliserer studenten eller den sykes behov for å bli møtt, sett og forstått. Hvilke konsekvenser kan det da ha for den syke, for læreren eller studenten at religiøse kjennetegn dominerer så sterkt i møtet at det er umulig å overse dem?

Dempe eller forsterke?

Er det frykten for å bli stemplet som rasist som gjør at vi godtar at noen markerer sin religiøse tilknytning så tydelig? Det finnes en del grelle eksempler på at vår pressefrihet er blitt tolket som rasisme.

I vår del av verden har vi rett til å kunne identifisere hvem man samtaler med. Det er en rettighet som bør gå over hensynet til bruk av religiøse symboler. Både religionsfrihet og uniformsreglement skal ivaretas, men retten til religionsfrihet er ikke rett til å bære religiøs klesdrakt og andre symboler på jobb.

Bygget på tillit

Det må ikke bli slik at vår iver etter å imøtekomme andre religioner og kulturers behov, går foran hensynet til et tillitsskapende miljø. Vårt helsevesen og vårt utdanningssystem er i stor grad bygget på tillit, og det er viktig at vi ivaretar våre tradisjoner. Det vil i det lange løp komme studentene og pasientene til gode.

«Det er pasientenes livssyn og åndelige behov som har forrang og ikke ens eget.»

Berit Daae Hustad